

AZ ANYAKÖNYVEK KUTATÁSÁNAK TAPASZTALATAI ÉS LEHETŐSÉGEI AZ EGYHÁZI LEVÉLTÁRAKBAN

Dr. Lakatos Andor, levéltárvezető, KFL

Előadás a MVLVT *Egyházi és állami anyakönyvek a kutatás szolgálatában* c. szakmai konferenciáján,
Balatonfüred, 2016. október 7.

Az adatgyűjtésről

A témával kapcsolatos, mellékelt **kérdőívünkre 20 levéltár adott választ** 2016 szeptemberében (valamennyi intézmény nyilvános magánlevéltár). A válaszok segítségével **képet alkothatunk az egyházmegyei és egyházkerületi levéltárak világáról**, három felekezeten (katolikus, református, evangélikus) esetében. Megállapítható, hogy **az elmúlt évtizedben az egyházi levéltárakban is igen jelentős változások történtek** az anyakönyvi kutatások körülményei-lehetőségei terén.

A válaszokat adó 20 levéltár (13 katolikus, 7 protestáns intézmény) megoszlása:

12 egyházmegyei (1 határon túli, Gyulafehérvár), 1 szerzetesi (Pannonhalma)

4 egyházkerületi és 1 országos (EOL), valamint 1-1 gyülekezeti levéltár (Kecskemét, Sopron)

Forrásadottságok, kutatható anyakönyvek

A válaszokból jól látható, hogy **eltérőek a katolikus és protestáns levéltárak anyakönyvi forrásadottságai**. Az eredeti anyakönyvek mindenütt az egyházközségekhez köthetők, és nagyrészt ma is ott őrzik őket. A területi (egyházmegyes, egyházkerületi) levéltárakba az idők során (1826-tól, majd 1895-től kezdődően) **nagyobb részt anyakönyvi másodpéldányok (66%)** kerültek, ill. főként az utóbbi évtized beszállításainak eredményeként **ma már itt is őriznek eredeti anyakönyveket (34%)**. Az egyházi levéltárakban őrzött, több mint 1.100 ifm terjedelmű **anyakönyvi állomány döntő része (94%) katolikus intézményekben** található. Mikrofilm-másolatokkal jelentősebb mennyiségben csak 5 intézmény rendelkezik.

> *Eredeti anyakönyvek: kat. 314,7 ifm (83%), prot. 63,9 ifm (17%) összesen: 378,6 ifm (Kiemelkedők: Győr 150, Pécs 80, Debrecen 30. Számottevő még Gyulafehérvár 25, Veszprém 22, az átlag egyébként intézményenként néhány ifm.)*

> *Másodpéldányok: kat. 736,59 ifm (99,6%), prot. 2,57 ifm (0,4%) összesen: 739,16 ifm (Győr, Kalocsa, Szombathely 100 ifm feletti)*

>> *Eredeti+másodpéldány összesen: 1.117,77 ifm, ebből 1.051 ifm (94%) katolikus, 66 ifm (6%) protestáns levéltárakban.*

> *Mikrofilmek: kat. 1127 (62%), prot. 697 (38%), összesen: 1824 tekercs (Kalocsa, Győr, Szombathely, Debrecen és Ráday Lev.)*

Igen jelentős, mintegy **3,6 millió a digitális másolatok, képfelvételek száma**, ez nagyrészt az utóbbi öt év fejleménye-eredménye. A képállomány nem feltétlenül a fentebb említett, levéltárakban őrzött források alapján készült, csak részben fedi azokat. **A felvételeken nagyobb részt eredeti anyakönyveket láthatunk**, és a dokumentumok sok esetben visszakerültek eredeti őrzési helyükre, az egyházközségekhez.

Felvételszámok: kat. 3.132.397 (87%), prot. 464.265 (13%), összesen: 3.596.662

(Kiemelkedők: EOL 400e, Veszprém 180e, Győr 280e, Gyulafehérvár 400e, Pécs 500e, Vác 600e, Kalocsa 1.150e)

A kutatások szabályozása

A levéltárak kétharmadában ma is a régi, 90-60-30 éves időhatárt alkalmazzák a helyben történő kutatásoknál, az online szolgáltatásoknál azonban általában ennél nagyobb korlátozásokat szabnak (kb. 100-75-40 év, a kutatóforgalom itt jelentősebb). **Az intézmények egyharmadánál 90-100 éves, fix időhatárt alkalmaznak** valamennyi anyakönyvi típus kutatásakor. A levéltárak többségében, kétharmadában nem vesznek figyelembe utólagos bejegyzéseket az anyakönyvi kutatások alkalmával (mondván, másodpéldányokban nem jellemző, ill. fix 100 éves korlátozással „váltják ki”).

Az intézmények hétharmadában készíthetők másolatok az anyakönyvekről, egyharmadukban nem. Fénymásolatok a kapott válaszok szerint már alig készülnek, számuk elenyésző. A levéltárosok által, kutatói megrendelésre készített digitális másolatok száma néhány száz, szintén nem túl jelentős. Minden bizonnyal nagyobb számban készítenek a kutatók saját maguk felvételeket fotójegy alkalmazásával, bár a felvételek számáról itt nincsenek pontos adatok. **Összesen nyolc intézményben van lehetőség fotójegy vásárlására, melynek alkalmazása inkább a protestáns levéltárakra jellemző,** a katolikus intézményekben a levéltáros által végzett digitalizálást preferálják, ill. az online kutatói szolgáltatásokhoz kapcsolódnak letölthető képek, bizonyos keretszámoknak megfelelően.

- > 90-60-30: prot. 5/7, kat. 9/13, összesen 14/20 levéltárban
- > 90 vagy 100 éves fix időhatár: prot. 2/7, kat. 4/13, összesen 6/20 levéltárban
- > Fénymásolatok: prot. 10, kat. 35, összesen 45 db/év
- > Digitális másolatok: prot. 10, kat. 391, összesen 401 db/év
- > Fotójegy: prot. 5/7, kat. 3/13, összesen 8/20 levéltárban

A kutatások módja, intenzitása

Az egyházi levéltárakban **a kutatószobákban évente több mint 2100 anyakönyvi kutatási eset** van, az írásban történő adatszolgáltatások száma kb. 600. A legintenzívebb kutatás már az interneten zajlik, **az online kutatóforgalom a kutatószobák esetszámának több mint tízszerese,** annak ellenére, hogy jelenleg még csak 8 intézmény szolgáltat tartalmat. **Az anyakönyvi kutatások százalékos aránya** (az összes kutatási esethez képest) **elsősorban a katolikus levéltárak esetében jelentős,** itt 8 levéltárnál (vagyis az intézmények kétharmadánál) jeleztek 70% feletti értéket.

- > Kutatószobákban: kat. 1555 (73%), prot. 570 (27%), összesen 2125 kutatási eset.
- > Írásban: kat. 444 (75%), prot. 146 (25%), összesen 590 adatszolgáltatás
- > Online: kat. 22.295 (100%) + EOL öskereső forgalma ? (?%), (kiemelkedők: Vác 4000, Győr 6000, Kalocsa 11000)
- > Akv-i kutatások %-os aránya: prot. levéltáraknál 3/7 helyen 60% felett (Debrecen 60, Kecskemét 60, Sopron 80), kat. levéltáraknál 8/13 helyen 70% felett (a többi helyen 10-20 %)

A levéltáron kívüli, **egyházközségeknél történő anyakönyvi kutatásokról a levéltárosoknak kevés információja van.** Bár az esetek kb. felénél jeleztek valamiféle egyházi szabályozást, annak betartása valójában nagyon esetleges, a lelkészek egyéni megítélésén múlik. Tény, hogy az eredeti anyakönyvek használatával, **az egyházközségeknél manapság is jelentős mértékben folynak kutatások,** lényegében mindenfajta adminisztráció nélkül. **Az egyházközségi anyakönyvek hollétéről, állapotáról viszont a levéltárak zömének vannak információi,** és adott esetben törekednek is a veszélyeztetett (gazdátlaná vált) anyakönyvek beszállítására, restaurálására. **Néhány katolikus egyházmegyében az 1900 előtti anyakönyvek módszeres begyűjtéséről is határoztak,** itt történtek a legnagyobb mennyiségben beszállítások (Győr, Pécs).

Digitalizálás, online szolgáltatás

13 levéltárban (65%) megkezdték az anyakönyvi állomány digitalizálását, és 20 intézményből 16-ban (80%) tervezik ezt a jövőben folytatni-végezni. 8 levéltárban (40%) működik már online tartalomszolgáltatás és 15 helyen (75%) tervezik ezt folytatni-megvalósítani a jövőben. Az adatokból látható, hogy **a digitalizálás és az online szolgáltatás jellemzővé, igénye elterjedtté vált az egyházi levéltárakban**. A megvalósítás részleteit tekintve **általánosnak mondható a kutatói regisztráció megkövetelése az egyházi levéltárak online szolgáltatásainál és a regisztrációs díj alkalmazása is**.

- > *Digitalizálás megkezdve: prot. 4/7, kat. 9/13, összesen 13/20 levéltárban*
- > *Digitalizálás tervezve: prot. 6/7, kat. 10/13, összesen 16/20 levéltárban*
- > *Online szolgáltatás megkezdve: prot. 2/7, kat. 6/13, összesen 8/20 levéltárban*
- > *Online szolgáltatás tervezve: prot. 6/7, kat. 9/13, összesen 15 levéltárban*
- > *Regisztráció igénye: prot. 7/7, kat. 11/13, összesen 18/20 igen válasz*
- > *Szolgáltatási díj igénye: prot. 4/7, kat. 10/13, összesen 14/20 igen válasz*

A kapott válaszok döntő többsége szerint az iratok tulajdonosainak feladata-kompetenciája, hogy az anyakönyvekből online kutatói szolgáltatást biztosítsanak. A válaszadók egyharmada vélte úgy, hogy ez a közlevéltáraknak is feladata lehet. 16 helyről (80%) jelezték, hogy a hasonló szolgáltatás legyen díjköteles, és 4 helyen (20%) foglaltak állást az ingyenesség mellett. A válaszokból az is kiderült, hogy **az online szolgáltatások esetében egyre inkább a tulajdonosok-intézményfenntartók igényei a meghatározók, ez a kérdéskör nem a levéltárak „belügye”**.

- > *Tulajdonosok illetékessége online szolgáltatásoknál: prot. 5/7, kat. 12/13, összesen 17/20 igen válasz*
- > *Közlevéltárak online akvi szolgáltatása: prot. 5/7, kat. 2/13, összesen 7/20 igen válasz*
- > *Díjköteles szolgáltatás: prot. 4/7, kat. 12/13, összesen 16 igen válasz*
- > *Ingyenes szolgáltatás: prot. 3/7, kat. 1/13, összesen 4/20 igen válasz*

MELLÉKLET

Kérdőív az anyakönyvek kutatásának tapasztalatairól, az egyházi levéltárakban

A kérdések után kérjük az igen – nem válaszokat aláhúzással jelölni, a szám adatokat pedig a sorok végére beírni! A kitöltés kb. 10 percet vesz igénybe. A válaszokat összesítjük, és statisztikailag hasznosítjuk (átlagok, minimum- és maximum értékek stb.), ezért nem szerepeltettük a levéltár nevét.

1.) Az őrzött iratanyagról

1.1.) Őriz-e számottevő, kutatható anyakönyvi (keresztelési, házassági, halálozási, bérnyomai, esetleg iskolai) anyagot a levéltár? igen – nem

1.2.) Milyen formájú-mennyiségű az anyakönyvi állomány?

- eredeti anyakönyvek, ifm:
- másodpéldányok, ifm:
- mikrofilmek, tekercs db:
- digitális másolatok, felvételszám:

2.) Az anyakönyvek kutatásának szabályozása

2.1.) A tartalom kutathatóságánál alkalmazott korlátozások

- kereszteltek 90, házassultak 60, meghaltak 30 év: igen – nem
- típusától függetlenül 90 év: igen – nem
- típusától függetlenül 100 év: igen – nem
- egyéb szabályozás, ha van (pl. más évhatárok, iskolai anyakönyvek stb.):
- figyelembe vesznek-e utólagos bejegyzéseket a kutathatóság megállapításakor? igen – nem

2.2.) Másolatok készítésének szabályozása

- készíthetők-e másolatok a kutatható anyakönyvekről? igen – nem
- kutatói megrendelésre levéltáros készít fénymásolatokat: igen – nem >> évente kb. hány db?:
- kutatói megrendelésre levéltáros készít digitális másolatokat: igen – nem >> évente kb. hány db?:
- kutatók maguk készíthetnek másolatokat saját eszközökkel (pl. fotójegy): igen – nem

3.) A kutatások módja, intenzitása

3.1.) A kutatóforgalom adatai

- személyesen, kutatószobában: igen – nem >> kutatási esetek száma évente kb.:
- levelezéssel, a levéltáros segítségével: igen – nem >> esetek száma évente kb.:
- online szolgáltatással, interneten: igen – nem >> kutatási esetek száma évente kb.:
- milyen a %-os aránya a családkutatásoknak a teljes kutatóforgalomhoz képest? kb.:

3.2.) A levéltáron kívüli (plébániákon, egyházközségekben történő) anyakönyvi kutatásokról

- vannak-e információk a levéltáron kívüli kutatásokról? igen – nem
- szabályozott-e valamilyen formában az ott folyó kutatás? igen – nem
- van-e levéltáros tapasztalat az egyházközségeknél őrzött anyakönyvek elhelyezéséről-állapotáról? igen – nem
- törekednek-e a régebbi anyakönyvek beszállítására, restaurálására terveznek-e ilyet? igen – nem

3.3.) Digitalizálás

- megkezdték-e az anyakönyvi állomány digitalizálását? igen – nem
- tervezik-e az anyakönyvek digitalizálását vagy a már meglévő digitális másolataik beszerzését? igen – nem
- működik-e online tartalomszolgáltatás? igen – nem
- tervezik-e a digitális tartalom online kutatói szolgáltatását? igen – nem
- az online szolgáltatás csak regisztrált (kutatói adatlapot kitöltő) kutatók számára (lenne) elérhető? igen – nem
- szolgáltatási díjat is bevezettek/ bevezetnének? igen – nem

4.) Levéltáros vélemény néhány alapvető, elvi kérdésben

4.1.) Az egyházi levéltárakban őrzött anyakönyvek kutathatóságát az őrző intézményeknek kell biztosítani, az ezzel kapcsolatos online szolgáltatásokat is a tulajdonosoknak (vagy az általuk megbízott egyházi intézményeknek) kell biztosítani: igen – nem

4.2.) Az egyházi anyakönyvek másolatai alapján akár a közlevéltárak is működtethetnek online szolgáltatásokat, tehermentesítve az egyházi intézményeket a tömeges kutatási igényektől: igen – nem

4.3.) Az online anyakönyvi kutatási szolgáltatás legyen díjköteles, ez a többlet tevékenységet figyelembe véve méltányos, és egyben jó bevételi forrás az intézmény számára: igen – nem

4.4.) Az online anyakönyvi kutatás legyen ingyenes, a többi levéltári kutató-tevékenységhez hasonlóan: igen – nem